

A magyar alapiskola erősítette és elmélyítette a magyar identitást, ami kirajzolódik a kutatásokból is, de nem mindegyik magyar szülő írta magyar alapiskolába gyermekét. Dominánsabb befolyásoló tényező, hogy milyen típusú házasságban élnek, és őket milyen nyelvű iskolába járatják. Vegyes házasság esetén, ha az egyik fél magyar iskolába járt, minden második esetben magyar iskolába járatta a gyermekét. A magyar nemzetiség terén a nagyszülők-szülők esetében 2%-os, a szülők-gyermekek esetében 7%-os lemorzsolódás tapasztalható. A magyar tanítási nyelvű alapiskolákban a magyar származáshoz képest a válaszadók generációjánál 9%-os, a gyermekeiknél 19%-os veszteség figyelhető meg.

Az iskolaválasztás indokai a távolság, néha az oktatás színvonala. A magyar szülők, akik szlovák iskolába járatják gyermekeiket, azzal indokolják döntésüket leggyakrabban, hogy Szlovákiában élnek, vagy hogy gyermekük érvényesülését tartották szem előtt, esetleg a vegyes házasságukkal. A szülők saját elmondásuk alapján, a magyar iskolától a gyermek nemzeti identitásának megerősödését várják. Tény, hogy a szlovák és magyar iskola nem összeegyeztethető, mert magyar iskolában meg lehet tanulni szlovákul, de szlovák iskolában nem fog megerősödni a gyermek magyar nyelvtudása, nemzetisége.

A szülők végzettségét tekintve iskolázottabbak azok, akik a magyar iskolát választják, összehasonlítva azokkal, akik szlovák iskolába járatják gyermekeiket. Több a csúcsvezető (de a munkanélküli is) a magyar iskolát választók között. A szlovák iskolában tanulók inkább középfokú végzettségűek lesznek, a magyar iskolát látogatottak között pedig várhatóan nagyobb az alacsony és a felsőfokú végzettségűek aránya. Anyagi keresetükkel elégedetlenebbek azok, akik magyar iskolába jártak, más területen viszont több a sikerélményük. A szülők többsége azt szeretné, ha gyermeke diplomát szerezne, attól függetlenül, hogy szlovák vagy magyar iskolába járatták. Egy magyar nemzetiségű egyénnek a magyar iskola viszont olyan előnyökkel jár a nemzeti identitás és közösség szempontjából, amit a szlovák iskola nem feltétlenül pótolhat.

A gyakorlat szerint csak egy identitást tartanak az emberek döntő többségben magukénak, abban az esetben is, ha vegyes házasságból jönnek. A népszámlálásban nem volt lehetőség több nemzetiség megje-

lölésére, ami lehet annak hátterében, hogy sokan kerültek a nemzetiség nélküliek táborába.

2007-ben elsődleges identitásként magyarnak nevezték magukat a magyar nemzetiségűek, másodsorban szlovákiai magyarnak vagy felvidéki magyarnak. A szlovákiai magyarok nemzeti kisebbségnek definiálják magukat, ill. nemzetiségnek vagy elszakított magyarságnak. A 2011-es felmérések alapján viszont inkább a szlovákiai magyar kifejezést részesítik előnyben a magyar nemzetiségűek Szlovákiában. Szlovákiát 33%-uk tartja hazájának és minden tizenharmadik magyar nem tartja fontosnak, hogy felvállalja nemzetiségét, de a szlovákiai magyarság 70%-a minden körülmény között fontosnak tartja ezt.

A népszámlálási, kutatási adatok és az ebből levont következtetések nyomán egy árnyalt képet kap az olvasó a szlovákiai magyarokról. A sorozat első kötetének célja a szlovákiai magyarok bemutatása lakóhelyük, nyelvhasználatuk, önmeghatározásuk alapján.

Fekete Zsuzsanna

Szociális modellek a kibővített Európai Unióban: Horvátország

Knogler, Michael; Lankes, Fidelis: Sozialmodelle in der erweiterten EU: Kroatien. = Südosteuropa. . 2013. 61. Jg. 2. no. 167-192. p.

A szerzőpáros korábban kiadott, az új EU-tagállamok („EU-10”) helyzete kitékintő összehasonlító kötet tanulmánya¹ tanulságait alkalmazza a horvát viszonyokra. Ábrákkal, táblázatokkal aprólékosan szemléltető, ám éppen a horvát megfelelések tekintetében néhol kissé elnagyoltnak tetsző elemzés.

A szociális modell „európai” jegyeit a kutatás általában a szociális igazságosság elvének követésében, a gazdasági hatékonyságot segítő

¹ *Sozialmodelle im internationalen Vergleich: Wo stehen die neuen EU-Mitgliedstaaten?* Regensburg. 2008; interneten is elérhető. Frissebb tömörítésben: *Social Models in the Enlarged European Union.* = Comparative Economic Studies. 54. 2012. No. 1.

szociálpolitikában, valamint a szociális partnerség aktív gyakorlatában látja, már amennyire ezeket a politika beemeli célkitűzései sorába. Egységes „európai” modell ilyen értelemben, persze nincs: régióként és államonként adott, nagyon is változatos gyakorlati formáinak összességét, illetve legperspektivikusabb elemeit tekinthetjük annak. Ennek megfelelően csak összehasonlító vizsgálatokkal közelíthetünk a témához. A különbségek nem meglepőek, ha csak az EU régi, centrális tagállamainak („EU-15”) helyzetét vetjük össze a bővítési körökhöz tartozó országokéval. De nem önmagában ez a történeti vagy földrajzi kritérium a döntő. Gyakran egymás mellett elhelyezkedő (olykor, mint Csehország és Szlovákia, vagy Horvátország és Szlovénia esetében, akár történeti közösségekre visszamenő) gazdasági-politikai terek is eltérő vonásokat, szétfejlődő tendenciákat mutatnak. Maga az „EU-15” négy régióra tagolódott a modellváltozatok szempontjából (északi és déli/mediterrán, kontinentális, illetve angolszász régió). Az „EU-10” nem sorakozik fel ezek mögé ötödikként: országai egyelőre egyedileg „keresik” a helyüket egyikük vagy másikuk közelében.

Az „európai” modell heterogenitását csak fokozta a nyugati fejlődésből hosszú évtizedekre kimaradt Kelet-közép- és Délkelet-európai régió becsatolása a közös gazdasági és politikai vérkeringésbe az 1990 körüli rendszerváltás nyomán, az átalakítási, majd a különböző időkezdetű csatlakozási folyamat során. Az itt kialakulófélben lévő formátumokra nézve egyedi – olykor egymásba szálazódó – indikátorok alapján megkísérelt kategorizálás módszere látszik követhetőnek. Négy indikátor szolgálhat fő útmutatóul:

- A munkaerőpiac stabilitása: szakmai mobilitás; munkaerő-flexibilitás; tovább- és átképzés-politika – célzott programokkal – és a pénzügyi ráfordítások.
- A szociális egyenlőtlenség mértéke: jövedelem-szint szóródás; képzésbeli esélyek; életkorbeli előnyök és hátrányok.
- A munkaerőpiac-szabályozás, valamint a bérpolitika intézményi támasza: érdekegyeztetés, bértárgyalások koordinálása. Ide tartozik a munkanélküli-ellátmány és a minimálbér közötti rés célszerű mértéke a munkakeresésre ösztönzés szempontjából, a munkabérekre rakódó kifizetői terhek mértéke.

- A „szociális morál”: állampolgári partnerség készségi szintje; bizalom az intézmények iránt, szabálykövetés kultúrája.

*

Horvátországot a bemutatott indikátorok mentén bemerve a fejlettség, a kiegyensúlyozottság, a fejlődésképesség tekintetében vegyes képet kapunk – aránylag jó, közepes vagy épp meglehetősen gyenge értékekkel. A munkaerőpiac helyzetét tekintve lényegében az „EU-10” átlagos állapotával egyező a kép (ami egy gyenge középmezőnynek felel meg), azzal a különbséggel, hogy a magasabb iskolázottság történelmi elmaradásait (2010-ben alig 25% arányú felsőfokú végzettség) egyáltalán az iskolapolitika nehezen tudja utolérni, nem hogy erre a továbbképzés könnyen ráfejljen. A rendszerszintű szakoktatás a korábbi, még jugoszláv nagyüzemi égisz alatt kialakult gyakorlat szétesése miatt van még mindig válságban. Az örökölt hátrányok ledolgozása a pénzügyi világválság nyomán még nehezkesebbé vált.

A szociális egyenlőtlenség kérdése részben szintúgy az iskolázottság színvonalán áll vagy bukik. A felső szint alatt az új tagállam kifejezetten jól áll. Horvátországnak sikerült az, ami az EU-n belül senkinek sem: a jugoszláv háború utáni reformokkal a legjobb értéket érte el a középfokú oktatásban történő lemorzsolódás terén; EU szinten 2020. évi távlatban tűzték ki ennek 10% alá szorítását, amit eleddig mindössze Finnország volt képes teljesíteni – Horvátország mögött. A jövedelemelosztás tűrhető kilengései mellett egyes rétegek elszegényedése terén a segélypolitika pénzeszköz-hiányában jelentkezik a gond: néhány célcsoport (háborús rokkantak, hadiárvák, idős egyedülállók, nagycsaládok) megsegítésére „futja”.

Az intézményi támaszok nem erősebbek az „EU-10” átlagánál. Sokat jelent ugyanakkor a munkavállalók szakszervezeti lefedettsége (45%); a kollektív szerződések hálójára 60-60%-os kiterjedtséget mutat. Horvátország sikerrel követi a munkanélküli-járulék értékszintjét és jogosultsági idejét illető korlátozás, szűkítés nyugati trendjeit. Ebből következően jelenleg csak a regisztrált munkanélküliek negyedrésze kapja a segélyt; a többi munkakeresésre kötelezett, vagy feketemunkából

igyekszik megélni, illetve átcsúszik a mélyszegény, szociális segély-várományos dimenzióba, és nem élvez társadalombiztosítást.

A „szociális morál” tekintetében Horvátország az értékkála közepe helyezkedik el (World Value Survey-féle felmérés). A fiatal tagállam legtöbb vonatkozásban távlatra versenyképes nem csak földrajzi környezetének szociális fejlődésével, hanem több „EU-15”-beli partnerével is.

Komáromi Sándor

A bolgár politikai elit legitimációs válsága a 2013. évi előrehozott választások és a következmények tükrében

Graewert, Tim: Bulgarien nach den Neuwahlen am 12. Mai 2013 – Die politische Elite in der Legitimationskrise. = Südosteuropa Mitteilungen. . 2013. 53 Jg. 3-4. no. 73-83. p.

A keleti bővítési kör „legszegényebb” országának mondott Bulgáriát (átlagbér 400, átlagos nyugdíj 137 euro) 2013 februárjában hatalmas tiltakozáshullám rázta meg, amely félresöpörte a 2009-ben feltört GERB (Polgárok az Európai Fejlődésért), meglehetősen eklektikus pártformáció kisebbségi kormányzását. Szakértői kormány alakult az előrehozott választásokig szóló átmenetre, melyet az államelnök május 12.-re írt ki. A széleskörű elégedetlenség közvetlen kiváltó oka az energiaárak (lényegében az áram-díjszabás) drasztikus emelkedésében jelölhető meg. A tiltakozások kezdetben az energiaszolgáltatók címére szóltak, de végül a kormány ellen fordultak, és végső soron az EU-taggyá válás ígéreteiben mélységesen csalódott tömegek elégedetlenségét és a bolgár „mafia-államot” képviselő egész politikai osztály iránti haragját fejezte ki.

A politikai osztály iránti bizalmatlanságot a májusi választások rendkívül alacsony – a rendszerváltás óta a legalacsonyabb – részvételi aránya (51,3%!)- is visszatükrözte, amihez kétségkívül hozzájárult a kéthónapos, „mocskosnak” nevezhető kampányidőszak stresszhatása (lehallgatások, gazdátlan szavazólap-kontingensek, stb. felfedése). A GERB a történetek ellenére az adott körülmények között, korábbi választóinak harmadát ugyan siratva, de fejhosszal (30,7%) most is győ-

zött. Kormányalakítási kísérlete azonban megbukott a voksok tükrében hátrébb álló partnerjelöltek ellenállásán. A maga 27,6%-ával második helyen végzett Szocialista Párt számára sem volt sokkal könnyebb, de végül sikerült koalíciót kötnie a „Jogok és Szabadságok” etnikai pártjával (11,3%), amely kormányra léphetett független miniszterelnök vezetésével. Plamen Olesarszki kormányfő, korábban már kipróbált „pénzügyes”, a pénzügyi stabilizációt hirdette meg politikai prioritásként. A kormány helyzete mindezáltal, főként a GERB obstruktív magatartása okán, az első perctől ingatag. Minden lépésére vigyáznia kell, hogy a felszín alatt lappangó, onnan ellenzéki manőverrel is előcsalható népharagot ne vonja magára. Ilyen „botlásnak” bizonyult Deljan Peevszki, visszaélési botrányokkal övezett sajtómogul jelölése a titkosszolgálat élére – egy olyan titkosszolgálat esetében, amelyhez a szervezett bűnözés elleni harc tevékenységi körét odacsatolták, egy olyan sajtó-háttérből, amely hírhedt a függetlenség hiányáról. A társadalmi méreteket öltött felzúdulás hatására a jelölést utóbb visszavonták, de a harag tovább élte a maga életét. A demonstrálók újra követelik a kormány távozását, Neofit pátriárka pedig megáldja a tüntetők békés akaratnyilvánítását (példálan eset a Bolgár Ortodox Egyház történetében).

Tovább szűkíti az új kormány mozgásterét a parlamenti pártok közül leggyengébb (7,3%), de lehangosabb muzulmán- és cigányellenes „Támadás”-Párt (Ataka) zsaroló taktikája, mellyel egy pillanat alatt kormányválságot képes kiprovokálni, ha melléáll a GERB blokád-politikájának. Az Ataka nem először a „mérleg nyelve” a bolgár parlamenti küzdelmekben. Egyetlen kitörési pont mutatkozik a kormányerők számára: képviselői létszám átcsábítása az ellenzéktől. Erre irányult az Olesarszki-kormány egyik első intézkedése, amely feloldotta elődjének azt a szabályozását, ami tiltotta a frakciók közötti átjárást. Mindamellert kétséges a kormány túlélése; megtörténhet, hogy előáll egy újabb előrehozott választási szituáció. A háttérben a májusi alacsony részvétel következményeként – számszerűleg javított eredményeik ellenére – parlamenten kívül rekedt alternatív formációk készülődnek. Lehetséges, hogy egy újabb proteszt-szavazás ezeket tudja majd helyzetbe hozni, hogy egy valóban új politika formálódhasson Bulgáriában. (A szerző az eseményeket július végéig követte.)

Komáromi Sándor